

Peter Jug:

Organizacijske sile med Slovenci.

Uvod.

V mednarodni tekmi ne odloča toliko golo število, kakor razsežnost in trdnost organiziranih enot, ki stremljenja posameznih narodov podpirajo oziroma ovirajo. Zato je proučevanje organizacij, ki prihajajo za posamezne kraje in narode v poštev in kot posledica tega njih pospeševanje ali pobijanje, za vsako kulturno, gospodarsko in politično delo izhodišče in temelj. Ta študija se bavi z organizacijami, ki delujejo med Slovenci.

Od obstoječega se obrača k temu, kar bi po našem mnenju moralo biti, da bi postalo naše ljudstvo kulturno, gospodarsko in politično zdravò in močno.

Predno se lotimo svoje konkretne naloge, podajmo nekaj splošnih misli o družabnem življenju.

Organizacija druží več volj k enotnemu činu. To se vrši v praksi tako, da izhaja od ene ali od ozkega kroga vodilnih osebnosti predlog oziroma zapoved, ki ju množice sprejemajo. Voditelj in množica sta prvini vsake organizacije. Od voditelja ima organizacija enoto in vsebino volje, od množice pa silo.

Kaj vsposablja posameznika ali posamezne skupine za vodilno ulogo in kaj vsposablja množico za organizacijo?

Voditelj mora svojo okolico po duhu in moči prekašati. On mora stati vsaj na prvi pogled kakor gora sredi ravnine. Za spoznanje, da njegova duševna veličina in sila nista tako njegovi kot se zdi, ker je le kombinacija, kristalizacijska točka iz milijon duševnih in fizičnih sil, je treba že kritičnega očesa. Naivno mišljenje vidi le ogromno premoč, ki vzbuja zaupanje in strah. Slednje pa je kapital, ki vsposablja množice za organizacijo. Tako tvorijo duh in sila, zaupanje in strah družbo-tvorno potencialno energijo, merilo organizacijske sposobnosti posameznih narodov.

Navadno govorimo o voditelju le pri demokratični organizaciji, ki sloni na zaupanju. Če rabimo isto ime tudi za gospoda, ki veže svoje hlapce samo s silo in strahom, je to nenavadno. A ne neopravičeno, če pomislimo, da imamo pred seboj v obeh slučajih v bistvu isti družaben pojav in da je tudi avtokratična organizacija pogosto nositeljica splošnih interesov. Mislimo le na njeno razmerje na zunaj!

Važen problem za vsako organizacijo je, kakšna so zunanja sredstva, ki vstvarjajo duševni kontakt med voditeljem in množico. Ta sredstva so ali govorjena ali pisana beseda, sestanek, časnik in časopis. Vse naprave, ki ta kontakt pospešujejo, so družbotvorni kapital, zunanje merilo organizacijske sposobnosti posameznih narodov. Na te točke bomo imeli priliko v konkretnem delu te razprave često opozarjati.

Naša politična organizacija.

Oglejmo si najprej našo politično organizacijo, to je ono skupino vojaških in upravnih oseb, ki oprti na fizično silo orožja nad našo deželo vladajo. Kakšna je bila ta organizacija, kakšna je danes in kakšna naj bo v bodoče. Dolga stoletja je bila nositeljica politične moči med nami nemška grajščina in nemška fevdalno-vojaška kasta. Avtonomna organizacija je poleg nje naravnost izginjala. Le v mestu se je uveljavljala nekoliko krepkeje.

Tuj izvor politične organizacije ni nič posebnega. Zelo pogosto se je dogajalo v zgodovini, da je ustanavljal narodom politično organizacijo tuj zavojevalec. Tako pogosto, da bi lahko smatrali to kot pravilo.

Nekaj drugega prihaja v poštev. Taka nasilno ustanovljena organizacija preneha biti tisti hip tuja in postane narodna, ko sta se zmagovalec in premaganec čustveno — in kar je navadno predpogoj za prvo, — tudi jezikovno asimilirala. Dežela pa, kjer se to ni zgodilo, ima svoje politično vprašanje, — izraz, ki naj pove, da je tam oblika vladavine le provizorij, pa naj bi trajal ta provizorij tudi že stoletja. V tem smislu smo imeli Slovenci vedno svoje politično vprašanje.

V fevdalni dobi je prišlo v marsikaterem oziru do zблиžanja med nemškim fevdalcem in slovenskim ljudstvom. V bojih na zunaj je videlo naše ljudstvo v njem vendarle svojega voditelja. Na drugi strani je bila fevdalna grajščina v ozkem stiku s svojim teritorijem, iz kojega je črpala svojo gmotno oporo. Ta avtonomija je fevdalnega gospoda zблиžala z deželo, v koji je živel. Vkljub temu pa je ostal grajščak v glavnem v tesnih čustvenih stikih z nemškim severom, med tem ko bi zahteval slovenski nacijonalizem zvezo z jugoiztokom. Teh stikov pri njem ne najdemo. Asimilacija se je vršila v našo narodno škodo, ona je pomenila za naše ljudstvo raznarodovanje. Doba našega narodnega preporoda je našla pri nas nemško vlado in — skoro nemško misleče prebivalstvo. Ko pa je šel v preteklo stoletje val romantike in nacijonalizma čez Evropo, je prebudil nenadoma nacijonalistično čustvovanje v našem narodu. Slovenski humanistično izobražen inteligent, ki so ga silili, da daruje Wotanu, se je spomnil pri tem na naše bogove in na komaj zaceljene rane, ki jih je zadal našemu ljudstvu

nemški meč. Zato ni postal Nmec, kakor je bila to prej navada, ampak je začel nov boj za slovenski nacijonalizem, naperjen proti nosilcem politične moči in celo proti mišljenju in čustvovanju lastnih mas. Ta boj, — na prvi pogled „boj brez upa zmage“ — se je končal z nepričakovanimi uspehi slovenske narodne misli. Ogromna večina našega ljudstva čuti danes zopet narodno in sicer tako strastno, da imamo danes slovensko-narodno vprašanje, kakor ga nismo imeli nikdar prej. Nasprotje med tujo vlado in med domačim prebivalstvom je tako ostro, da se bo moral prej ali slej eden umakniti. Postulat našega ljudstva — izražen tako markantno v naši deklaraciji — je, da se umakne tuja vlada, to je ekspozitura centralne oblasti, ki je nadomestila našo grajščino. V njej vidimo samo novo obliko tujega gospodarstva.

Pri tem smo prišli v toliko na bolje, da je prišel v te ekspoziture sem ter tja vendar tudi naš človek. Na drugi strani zopet v toliko na slabšem, da je skoro nimamo več politične sile, ki bi bila v stanu zastopati na zunaj še tako opravičene lokalne interese, ako jih hočejo od zunaj poteptati. Vsakemu centralizmu je lastno to, da protežira pod pretvezo skupnih interesov često popolnoma neopravičeno posamezne kraje, narode in osebne skupine.

Zato nam jemlje moderni centralizem mnogo, česar nam avtonomna grajščina ni jemala. Redkosejani slovenski uradnik nas pri popolni odvisnosti od centralnih uradov ne more braniti.

Tako je naš položaj ne samo subjektivno, ampak v gotovem oziru tudi objektivno neznosnejši, kot je bil kdaj poprej.

Proti temu učinkuje samo eden lek. Ta lek se imenuje teritorialna avtonomija, sodelovanje province v upravi. Nastati morajo lokalne sile z lastnim upravnim aparatom, ki mora priti v roke ljudi, ki čutijo z nami.

Že oni košček mestne avtonomije, ki je v naših rokah, nam priča, kaj to pomeni.

Princip teritorialne avtonomije mora biti merodajen za nas kot narod, pa tudi nadalje za podrobno ureditev naše notranje uprave. Avtonomna mestna občina in avtonomen okraj naj bi postale lokalne politične sile, nositeljice odporne sile in razvoja našega ljudstva.

Vzorne organizacije, kakor je n. pr. angleški imperij, nam pričajo, da se da resničnim interesom skupnosti še vedno zadostiti, čeprav se mora opirati centralna oblast v nižjih instancah na lokalne sile.

Naša deklaracija je dovolj jasno izražen splošen program za bodočnost. Kako delati za v njej izraženi cilj, to je stvar politične taktike, ki se mora ravnati po zahtevah trenutka.

Organizacija duhov.

Dejal sem, da je bil proces nacijonaliziranja našega ljudstva presenetljivo dejstvo. Kako je bilo mogoče, da je postala naša gospodarsko, politično in duševno podjarmljena vas zibelka slovensko-narodnega gibanja. Kako zlasti, da je posegla v težek boj, ki se je iz tega razvil, s tako prožnostjo in silo?

Vzrok zato je iskati pred vsem v tesni duševni koncentraciji naše vasi v okviru najmogočnejše historične duševne organizacije, organizacije katoliške cerkve in v tem, da je stala ta organizacija v času našega narodnega preporoda v službi slovenske narodne misli. Tudi cerkvena organizacija je prišla v deželo v spremstvu nemškega meča. A tekom stoletij jo je politično in gospodarsko podjarmljeni kmet popolnoma osvojil, prodirajoč polagoma od spodaj navzgor, od kaplana do nadškofa. Danes je položaj ta, — in že v času našega narodnega preporoda ni bilo veliko drugače, — da izhaja ves naš klerus skoro izključno iz naših kmečkih krogov. Kot kmečki inteligent ostaja slovenski duhovnik v tesnih stikih z rodno hišo, koja se ga na drugi strani z zaupanjem oklepa. Pod vplivom cerkvene dogme postaja njegova avtoriteta skalno trdna, in v rednih nedeljskih sestankih farne občine dobiva duhovnik tudi stalen delokrog, v kojem se lahko udejstvuje.

Tako nastaja obvladovanje in koncentracija duhov, duševna organizacija, ki se lahko meri z marsikako silo in koje vpliv sega daleč preko specifično cerkvenih mej. Taka organizacija ni samo varuh konservativnih idej, — ampak je v stanu povzročati s presenetljivo silo tudi mišljenjske preobrate.

Prvi tak pojav je bil naš narodni preporod. Ko je zavladovalo narodno čustvovanje med duhovščino — kar je bilo naravno, ker je stal duhovnik v preporodni dobi pod istimi vplivi kot slovenski humanistično izobraženi inteligent — je zmagalo v kratkem povsod, kamor je segal njen vpliv. Isto se je zgodilo v zadnjem času z neverjetno brzino z jugoslovansko orijentacijo. Kdor pozna trdovratni odpor našega kmeta proti vsemu novemu — in kdor primerja s tem naše poljudne kulturne organizacije, kot je „Družba svetega Mohorja“, ali pa razvoj našega kmečkega združništva, ta bo stal pred samimi ugankami, ako ne zna ceniti pomena voditelja, ki obvladuje in koncentrira duhove.

Primerjajmo našo vas z našim mestom, ki ga karakterizira pred vsem to, da se nahaja tam duševna koncentracija v popolnem razsulu. Tam se vsi ti čudeži nehavajo. Vkljub temu, da je tam inteligenca in prožnost posameznikova povprečno veliko večja kot na deželi, — se mesto le težko prilagoduje zahtevam časa. Vsak poznavalec naše politične in kulturne zgodovine nam mora dati v tem oziru prav, ako

si napravi samo na podlagi zgoraj omenjenih dejstev paralelo med deželo in mestom.

Kaj sledi iz tega spoznanja za sedanost in bodočnost?

Da v tistem plehkem stremljenju, ki stremi za atomiziranjem duhov, ni ne sile, ne napredka, — in da se pravi postaviti si kot normativno idejo ta cilj, lahkomišlno zapravljati najjačjo družbotvorno potencialno energijo, s katero naše ljudstvo razpolaga. Vprašanje se ne glasi, ali duševna koncentracija ali atomiziranje, ampak ali cerkev, ali novo koncentriranje duhov v okviru kake nove vse obvladujoče ideje in v okviru kake nove organizacije.

Skrbno sem pretehtal najvažnejši razlog, ki naj bi mi dokazal, da na vsak način ne cerkev, — in prišel sem do zaključka, da ta razlog ni tehten.

Ta razlog se glasi: Le srečen slučaj je, da je stal v polpretekli dobi nosilec cerkvene avtoritete v službi našega ljudstva. Kaj pa bi bilo, ako bi nam bil ta nosilec sovražen, kakor nam je, recimo, državna birokracija? Ali bi ne pomenilo to naravnost pogina? In kaj je pri organizaciji, koje najvišje glave, koje centrale so izven našega naroda, naravnije kot to?

Vprašal sem se, odkod bi mogli priti našemu narodu sovražni vplivi, recimo popolna germanizacija hijerarhije. Ali od rimskega pontifikata? Za to manjka vsak povod. Drugič bi se vsak tak poizkus že ob pasivni rezistenci škofije, ki je edini izvršilni organ pontifikata, ponesrečil.

Ne sme se prezreti, da je cerkev vzlic najstrožjemu centralizmu v bistvu zelo avtonomno organizirana. Opozarjam le na zelo važno dejstvo, da bazira gmotna in moralna eksistenca nižjih organov na lastnem teritoriju in ne na centrali, — torej narobe, kot je to pri sedanji državni birokraciji. Zato v necerkvenih zadevah navadno celo vplivanje škofije na župnijo ni tako močno, da bi se moglo uveljaviti proti boljšemu prepričanju podrejenih organov. (Primeri: Koroško, Kočevje!) Če je kdo v stanu izrabiti organizacijo hijerarhije proti nam, bi bila to k večjemu nam sovražna politična oblast, ki si je pridobila tudi na hijerarhijo velik vpliv in ki je vsled tega nevaren sovražnik.

Nič ni za državo lažjega, kakor vsiliti naši deželi nemške škofe. Več doseči pa ji pri sedanjih razmerah ni lahko. Zakaj ne daje nemška in nemškutarska Koroška tudi slovenskemu delu svojih duhovnikov? Ker se je meščan odtujil cerkvi, nemški kmet pa ne producira duhovniškega naraščaja niti za lastne župnije. Iz teh razlogov je naša pozicija v cerkveni organizaciji trdna in sila, s katero mora tudi država resno računati.

Želeti bi bilo v kljub temu, da se cerkev osvobodi zveze z državo. Kakor bom poizkusil pozneje utemeljiti, ne samo, dokler nimamo lastne države, ampak tudi, ko jo dobimo. A internacionalna organizacija ni

tisto, kar povzroča odvisnost cerkve napram državi. Prej nasprotno. Ko bi ustanovili danes popolnoma narodno cerkev, bi se morala tudi boriti z državo in bi lahko prišla v odvisnost od nje.

Kakor vidimo, ostaja od vsega tega razloga za opozicijo proti cerkvi samo eno, kar pa te opozicije več ne opravičuje, ampak kaže le z novo svetlobo v prejšnje poglavje: Dokler je politična moč v deželi v sovražnih rokah, je vsaka druga organizacija dvorezen meč, za kojega moramo skrbno paziti, da ostane v naših rokah.

Vkljub temu zahteva duh časa novo koncentriranje duhov v okviru nove, vse obvladujoče ideje in v okviru nove organizacije. Vzrok zato je enostavno v tem, da gine med ljudstvom vera v temelje, na kojih cerkvena stavba sloni. Kjer so ti temelji padli, tam živi cerkev navidezno eksistenco in vprašanje se ne glasi več, ali cerkev, ali nova duševna organizacija, ampak ali slednja ali duševno razsulo.

Kje najdemo v sodobnem svetu idejo, ki je v stanu mase na novo duševno koncentrirati? Po naši sodbi se da izvršiti to koncentriranje le pod praporom etičnih idealov humanitete in pravičnosti. Torej na starih podlagah. Prorok bodočnosti ne bo prišel razvezovat postave, ampak jo pride dopolnit: na novo rešit njen bistveni del s tem, da ga oznani človeštvu v jeziku sedanosti. Ta stremljenja vidim oživotvorjena v socializmu, ki je edini v stanu, da postane idejna podlaga za duševno organizacijo brezcerkvene družbe. Zunanja oblika te organizacije je lahko šola, a na noben način ne sedanja šola.

Dokler je šola atomiziran konglomerat, a ne idejno in organično enotna institucija, uči učitelj otroke čitati, pisati in računati, — ljudski pedagog pa ni. Če je, je to kot oseba, gotovo pa ne kot funkcionar šole.

Česa je treba, da postane učitelj res ljudski pedagog — oziroma da postane šola duševna voditeljica naroda?

Šola se mora nasloniti na veliko etično idejo, ki je edina v stanu prepojitii njene glasnike z ljubeznijo in poletom, mase pa z vero in zaupanjem. To vse je notranji predpogoj duševne koncentracije. Nadalje mora postati šola avtonomna sila, koji dajejo njeni najvišji organi smer in pravec. S tem je zavrnjena šola, ki ni nič drugega kot konglomerat posameznikov, a tudi vsaka odvisnost šole od države ali kake druge organizacije. To so zunanji predpogoji za duševno koncentracijo. Te pomanjkljivosti sedanje šole so tudi glavni vzroki, zakaj si ni mogla pridobiti niti z daleka tistega pomena kot cerkev.

Ne zadeli bi jedra, ako bi navajali kot razloge za to samo slabo gmotno stanje in pomanjkljivo izobrazbo učiteljevo. Nekaj je na tem, a razlika med duhovnikom in učiteljem v teh ozirih ni tako ogromna, da bi bila v stanu njuno različno družabno pozicijo razložiti. Nekaj drugega je. Eden Napoleon zadostuje za armado, kjer prešinja zadnjega vojaka duh poveljnikov. Kjer pa tega ni, tam se lahko dolgo trudimo,

predno pritiramo zadnjega vojaka na višino Napoleonovo. Taka armada je bolna v svojem jedru,

In tretje, kar se mora zahtevati od šole: V uvodu smo napisali: Važen problem za vsako organizacijo je, kakšna so zunanja sredstva, ki vstvarjajo duševni kontakt med voditeljem in množico. Cerkev je postavila strogo zapoved, ki zapoveduje obiskovati ob nedeljah in praznikih cerkvene sestanke. In šola? Ali ni fikcija govoriti o učitelju kot o duševnem voditelju ljudstva, dokler se omejuje njegovo neposredno vplivanje samo na otroke? Rednih stikov med šolo in odraslimi je brezpogojno treba.

Zato prihaja v poštev v prvi vrsti časnik kot glavno asocijacijsko sredstvo moderne družbe. Zanj je treba delati z vsem družabnim pritiskom. Pri vsem vpoštevanju časopisja pa se mi zdi dvomljivo, da bi mogel popolnoma nadomestiti sestanek. Zato smatram za zelo neugoden pojav, da prevladuje v sodobni meščanski družbi skoro v vseh družabnih sestankih plehka zabava, medtem ko je sestanek, stoječ pod dojmom idej, ki prevevajo duše v njih globinah, skoro popolnoma izginil. Tako se potencira plehkost s sredstvi psihoze mas, med tem ko se skriva resnost življenja v samotno izbo! Pri teh razmerah mora iti splošni razvoj dejansko drugo pot, kakor mu je odkazana v srcih.

Kaj bi bilo, ako bi vrnili gledališče — zopet namenu, od katerega ima danes večinoma popolnoma nezaslužen sloves? Ako bi vrgli kino raz oder, ako bi stopil nanj umetnik-prorok in duševni voditelj svojega naroda? Ako bi iztrgali celo pravi kino komedijantskemu špekulantu?

Tako si mislim gigantsko delo za novo organizacijo duhov. Težko je zidati novo zgradbo od tal in bolja bi bila reforma stare. A to je stvar cerkve.

Cerkev kakor je, med moderno družbo ne more najti vere vase. Zato mora iti ta družba ono drugo, težjo pot, ki ima za posledico kulturni boj, boj med starim in novim.

Idealna omejitev obojestranskoga delokroga je — v veri v organizacijo. Preko te meje izsiljevati z nasilnimi sredstvi svoj vpliv, je nezdrav pojav. Materijalen pritisk ni v stanu uničiti idejnih protisil. Onemogoča samo nasprotno organiziranje, tako da stojimo nasproti samo popolnoma desorganizirani, a zato nič manj nasprotni masi. To rodi revolucije in protirevolucije in pomenja frivolno tratenje organizacijske sile našega ljudstva. Pod tem znamenjem stoji med Slovenci kulturni boj v preteklosti. Pod tem znamenjem v bodoče ne sme več stati.

Le tako je upati, da bo organizacija duhov med Slovenci tudi v bodoče faktor, ki bo dajal našemu narodu, kakor je bilo to v zgodovini, na zunaj presenetljivo odporno, na znotraj pa presenetljivo razvojno silo. Da bo pomagala rešiti v interesu našega ljudstva težke politične in težke gospodarske probleme.

Gospodarska organizacija.

V gospodarstvo posega organizacija na ta način, da določa voditelj ali vodilna skupina za gospodarsko delo širše družbe smer in pravec. Po dveh glavnih tipih gospodarskega udejstvovanja, po produkciji in izmenjavi, lahko ločimo dva glavna tipa gospodarske organizacije: produktivno in trgovsko družbo.

Ker je res, da ima tisti, ki more odločati o naših dohodkih, v vsakem oziru močen vpliv na nas, je res, da vpliva gospodarska organizacija močno na politično. Res pa je tudi narobe. Vse vrste organizacije vplivajo pač druga na drugo, Napor, da je politična in duševna organizacijska struktura le posledica gospodarske, se nam zdi pretiran in napačen. Vkljub temu si je treba biti v svesti, da se je posrečilo samo z gospodarskim organiziranjem že velike narode politično podvreči in da je gospodarsko organiziranje izredno važno.

V zgodovini je bila naš gospodarski organizator nemška grajščina. V mestu pa se je razvijala in polagoma rastla denarno-kapitalistična organizacija. Ta je postala v novi dobi tako močna, da je grajščino politično in gospodarsko prekosila in osvobodila tudi naše ljudstvo grajščinskega gospodstva. Od takrat gredo različni sloji našega ljudstva različna pota.

Kmet je danes gospodarsko atomiziran. Grajščina je postala za okolico tudi v gospodarskem oziru okamenel enklave, izraz, ki naj označi, da nima več vodilnih vplivov na okolico in da je po svoji razsežnosti v našem poljedelstvu le drobec.

Osvoboditev našega kmeta izpod grajščine je bil zanj predpogoj ekonomskega, za ves naš narod pa predpogoj narodnega razvoja. Šele ž njim je bila dana možnost, da dobijo naše kmečke mase voditeljev, ki bodo imeli ekonomsko pred vsem interese splošnosti pred očmi.

A gospodarsko atomiziranje takega vodstva ne more dati, zato popolna osvoboditev kmečkega stanu ni konec procesa osvobojenja, ampak etapa. Tehnično in komercialno vodstvo kmečkih obratov zahteva pri današnjem svetovnem gospodarstvu in pri produkciji za trg zelo širokega obzorja. Če postavimo kmeta kot osebo ob stran in v tekmo z modernim gospodarskim voditeljem — z industrijskim in trgovskim velepodjetnikom, mora poleg njega ravnotako propasti, kakor je propadel svoj čas svoboden kmet v gospodarski tekmi s fevdalcem. Ker je pri nas velekapitalistični podjetnik pretežno nenarodna sila, je gospodarska reorganizacija slovenskega kmeta tudi narodno-politično vprašanje izredne važnosti.

Za novo ekonomsko organizacijo je treba novega ekonomskega voditelja. Takšno vodstvo je poklic zase in ni združljivo z manuelnim

delom. Ekonomski voditelj mora biti inteligent, ki čuti z ljudstvom. Temu voditelju je treba zasigurati gmotno eksistenco. Nadalje ga je treba podpreti s silo, ki jo daje avtoriteta in moč kapitala. Početki tega razvoja so v naši združni organizaciji.

Ako bi se razvijalo naše združništvo zavestno v tej smeri, bi moglo že v danih razmerah naše sile podesetoriti. Kadar pa podpre ta razvoj tudi državna oblast, se odprejo združništvu nepregledne razvojne možnosti. Predstavimo si v duhu, da bi postali naši ostareli gradovi enkrat sedeži mlekarn in drugih zadrug, v kojih bi gospodarili iz naroda izišli možje, veliki po širokosti svojega obzorja in veliki po svojem demokratičnem čustvovanju!

V mestu imamo na eni strani, — analogno kot na deželi, — majhno, atomizirano obrt, — na drugi strani pa veleindustrijo in veletrgovino z visoko razvitim upravnim aparatom.

Mala obrt se je tu deloma sploh preživela in ni zmožna konkurence z veleobrati. Če je treba za to obrt organizacije, je je treba predvsem zato, ker imamo opraviti tu z živim človeškim materijalom, ki se ga ne da vreči med staro šaro, kot zastarel stroj, ampak ga je treba varno prepeljati čez kritične prehodne dobe v nove razmere. Ni pa njena naloga, ovirati tehnični napredek.

Čisto posebne razmere pa je vstvaril moderni veleobrat.

Industrijalni in prometni kraj s svojimi tovarnami, rudniki, železnicami in arzenali je družabni tip zase. Tu imamo pred seboj velike gospodarske organizacije, v kojih široke mase delavstva in uradništva ekonomski tako popolnoma izginjajo, da je njih ekonomska in vsled tega tudi politična eksistenca le v gospodarski organizaciji mogoča. Zato je v industrijalnem kraju boj za moč v gospodarski organizaciji najvažnejše družabno dejstvo. Ta boj je razvil gospodarsko-etično ideologijo — socijalizem —, ki ima svojo veljavnost daleč preko mej industrijalnega obrata in je v glavnem duševno gibanje.

Normalni tip sedanje gospodarske družbe je ta, da se nahaja družbeno imetje v privatni lasti. Tisti pa, kdor sme razpolagati s tem imetjem, razpolaga tudi z družbo. On je njen predestiniran voditelj, ekonomski gospod, zelo sličen srednjeveškemu fevdalcu. Vladajočemu razredu stoji nasproti vladan razred.

Iz tega razreda izhaja odpor proti predestiniranemu voditelju. Končni cilj tega odpora je demokratiziranje gospodarske družbe. Tip take družbe je zadruga, ki razlike med vladajočim in vladanim slojem ne pozna, kjer je uradnik pooblaščenec vseh, ki so v družbi organizirani.

Voditelj in organizator tega boja je socijalistična organizacija. Vkljub temu je ona po svojem bistvu duševna in ne gospodarska voditeljica. To bi morala po mojem mnenju tudi ostati. In sicer tudi v družbi, v koji bi socijalistična ideala, — združna gospodarska in de-

mokratska politična organizacija, popolnoma prodrla. Zakaj družba, kakor jo zamišlja socializem, v svoji popolnosti ni od tega sveta, in vse, kar se mu na zemlji približuje, zahteva stalnega čuvarja.

Dosedaj je naša industrija še malo razvita in le od daleč padajo sence velikih gospodarskopoličnih bojev na naše kraje. A od dne do dne prodira industrijalizacija od severa proti jugu. Tisti, ki na našem svetu nastajajočim gospodarskim armadam zapovedujejo, predstavitelji modernega trgovskega zvanja in tehnike, so po ogromni večini tujci. Tako se vrača zmagovalec, ki smo se ga s kmečko osvoboditvijo komaj otresli, na novo.

Naš veliki cilj je osvoboditi te organizacije tujega gospodstva.

Kar je na našem ozemlju organizacij, ki so v naših rokah, vse morajo delati z vsemi silami za ta cilj. Vzgojiti si moramo trgovsko in tehnično na višku stoječih, za gospodarsko vodstvo sposobnih ljudi.

Računajmo potem z najslabšimi možnostmi. S tem, da bodo morali služiti naši ljudje tujemu kapitalu. Vseeno. Ni me strah za našo gospodarsko bodočnost, če bo dejansko vodstvo naših gospodarstev v naših rokah.

Sklep.

K sklepu naj resumiram naloge, ki se stavijo po mojem mnenju naši politiki. Našo politično upravo je treba spremeniti v smislu naše deklaracije tako, da bo naše ljudstvo zedinjeno, prosto od vsakega tujega gospodstva, vladano do najnižjih instanc demokratično.

Kulturno je treba očuvati duševno koncentracijo. V ta namen moramo skušati — v očigled dejstvu, da avtoriteta cerkve pada — spremeniti šolo v idejno enotno, disciplinirano in avtonomno vzgojevalno organizacijo.

Gospodarsko moramo vzgojiti ljudi, ki so zmožni stati na čelu modernih agrarnih, trgovskih in industrijskih obratov. Pri poljedelstvu sili razvoj sam k zadružnemu idealu. V trgovini in obrti nam ostaja to končni cilj. Naš bližnji cilj pa je, da spravimo v dejansko vodstvo teh obratov ljudi, ki so našemu ljudstvu po čustvovanju blizu.

Za to se da delati v okviru vseh političnih strank. Politična stranka ni toliko načelna, kakor formalna enota. Nove misli ne smejo ostajati pred njo, ampak naj vanjo prodirajo, ne da bi morale ob enem tudi razdirati in desorganizirati. Pojem stranke je že sam na sebi kompromis, druženje z žrtvami za ceno političnega uveljavljenja in moči. Čim več discipline, čim manj zunanjega cepljenja — tem bolj bomo politično zreli.